

Серія «Економічні науки»
Випуск 3(83) 2018 р.

УДК 658.155

<https://doi.org/10.31713/ve3201810>

Кондрацька Н. М., к.е.н., доцент, Горбатюк А. Л., студентка

(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розкрито теоретико-методичні підходи до визначення сутності термінів «прибуток» та «прибутковість». Визначено сутність, мету та завдання управління прибутком підприємства. Запропоновано структурну схему управління прибутком на стадіях формування та розподілу, а також виділено складові механізму управління прибутком. Проведено порівняльний аналіз концептуальних підходів до управління прибутком підприємства.

Ключові слова: підприємство, прибуток, прибутковість, управління прибутком, механізм управління прибутком.

Постановка проблеми. Прибуток підприємства є основною рушійною силою ринкової економіки. Для будь-якого підприємства він є основним джерелом власних фінансових ресурсів, засобом для забезпечення розширеного відтворення. Прибуток підприємства виконує роль індикатора ефективності як виробничих процесів окремих підприємств, так і економіки країни в цілому. Все це зумовлює актуальність питань пов'язаних із підвищенням ефективності управління прибутком на підприємстві.

Аналіз останніх публікацій. Тематика управління прибутком ґрунтовно висвітлена в економічній літературі. Проблеми забезпечення ефективного управління прибутком розглядали в своїх працях: Білик Т.О., Бланк І.А., Блонська І.І., Гончаров А.М., Гриньова В.М., Кальмук М.В., Коваленко Л.О., Поддєрьогін А.М., Покропивний С.Ф., Субботович Ю.Л., Ткаченко Є.Ю. та інші. Незважаючи на значну кількість праць із цієї теми, поняття управління прибутком вимагає подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація підходів до визначення сутності понять «прибуток» та «прибутковість», розкриття економічної сутності, мети, завдань та складових системи управління прибутком підприємства, проведення порівняльного аналізу концептуальних засад управління прибутком підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розвитку підприємства, науково-технічного вдосконалення його матеріальної бази та продукції, а також всіх форм інвестування необхідним є таке фі-

нансове джерело як прибуток. Він є джерелом для сплати усіх податків та зборів. Діяльність всього підприємства спрямована саме на зростання прибутку, оскільки він має велике значення. Тобто кошти, який створюється в процесі підприємницької діяльності, матеріального виробництва і залишаються в розпорядженні підприємства відображено понятті «прибуток».

Так, Бланк І.А. у праці «Управління прибутком» досить широко трактує даний термін, відзначаючи, що прибуток як економічна категорія відображає чистий дохід, створений у сфері виробництва та послуг в процесі підприємницької діяльності. Результатом поєднання факторів виробництва (праці, капіталу, природних ресурсів) і корисної продуктивної діяльності господарюючих суб'єктів, є готова продукція, що стає товаром за умови її реалізації споживачу. На стадії продажу виявляється вартість товару, що включає вартість минулої уречевленої, праці і живої праці. Вартість живої праці відображає знову створену вартість і розпадається на дві частини. Перша є заробітною платою працівників, що беруть участь у виробництві продукції. Її величина визначається рядом факторів, обумовлених необхідністю відтворення робочої сили. Таким чином, для підприємця вона представляє частину витрат на виробництво продукції. Друга частина знову створеної вартості відображає чистий дохід, що реалізується тільки в результаті продажу продукції, яке означає суспільне визнання її корисності [1, С. 48].

Івашковський С.Н. зауважує, що сучасні економісти трактують прибуток як винагороду за виконання функції підприємця, тобто як дохід від фактору підприємництва [2, С. 484]. Із цією думкою важко погодитися, адже за несприятливих умов підприємець такої винагороди не отримає, хоча функції підприємця ним виконуватися будуть.

Череп А.В. трактує сутність поняття так: «Прибуток – це частина чистого доходу, створеного в процесі виробництва і реалізованого у сфері обертання, що безпосередньо одержує підприємство» [3, С. 113].

Думка щодо сутності поняття «прибуток» Чернелевського Л.М. та Овдій О.В. схожа з думкою Скирпан О.П. та М.С. Палюх. Так, вони вважають, що прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати. Збиток – перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати [4, С. 58, 60; 5, С. 318].

Отже, прибуток – це показник, в якому відображаються всі якісні сторони функціонування підприємства та ефективність господарювання загалом. Сума отриманого підприємством прибутку зале-

жить від динаміки його доходів та витрат.

Прибутковість виступає якісним показником, мірилом ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Огійчук М.Ф. визначає прибутковість як вид ефективності, що характеризує результативність діяльності економічних систем (підприємств, територій, національної економіки). Науковець виділяє основну особливість цих систем – вартісне вираження засобів (видатків, витрат), що використовуються для досягнення цілей (результатів), а в деяких випадках і самих цілей (одержання прибутку). Тобто прибутковість він розкриває через відношення результату (ефекту) до витрат [6, С. 37].

Із його думкою погоджується і Мелень О.В., яка вважає, що прибутковість являє собою стійке економічне явище, що проявляється як підтверджена здатність підприємства генерувати позитивний фінансовий результат від здійснення як основної, так і всієї господарської діяльності, що полягає у перевищенні доходу над здійсненими витратами в розмірі, достатньому для ефективного подальшого функціонування [7, С. 124].

На кожному етапі формування прибутку – валового, від операційної діяльності, від фінансової діяльності та чистого прибутку – важливим моментом є збільшення доходів та скорочення витрат. Таким чином, прибуток – важливий показник, який є якісною характеристикою ефективності господарської діяльності та використання всіх наявних ресурсів.

Прибуток виконує ряд функцій (рис. 1)

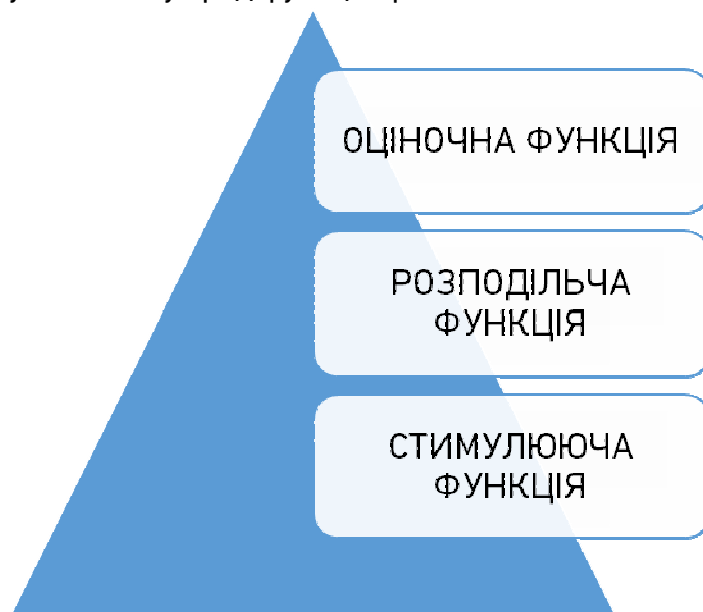

Рис. 1. Функції прибутку підприємства [8]

Оціночна функція передбачає використання прибутку підприємства як оціночного показника, що характеризує ефект його господарської діяльності. Повною мірою використання цієї функції можливе лише в умовах ринкової економіки, яка передбачає свободу встановлення цін, вибору постачальника і покупця.

Сутність розподільчої функції полягає в тому, що прибуток використовується як інструмент розподілу чистого доходу суспільства на частину, що акумулюється в бюджетах різних рівнів та залишається в розпорядженні підприємства.

Стимулююча функція визначається тим, що прибуток є джерелом формування різних фондів стимулювання (фонд заохочення, виробничого та соціального розвитку, пайовий фонд, тощо).

Велика роль прибутку в розвитку підприємства і забезпеченні інтересів його власників, визначає необхідність ефективного управління ним. Так, управління прибутком являє собою процес розробки та прийняття ефективних управлінських рішень за всіма основними аспектами його формування та розподілу, і використання на підприємстві з метою максимізації добробуту власників підприємства в поточному та перспективному періодах.

Управління прибутком підприємства має базуватися на певному механізмі який є складовою частиною системи управління. Розробка теоретичних підходів і практичних рекомендацій до формування механізму управління прибутком підприємств вимагає чіткої обґрунтованості та з'ясування сутності поняття «управління прибутком підприємства».

Ми погоджуємось із Бланком І.А., що управління прибутком є процесом розробки і прийняття управлінських рішень за всіма основними аспектами його формування, розподілу і використання.

Головною метою управління прибутком є визначення шляхів найбільш ефективного його формування та оптимального розподілу, що спрямовані на забезпечення розвитку діяльності підприємства та зростання його ринкової вартості.

Досягнення цієї мети забезпечується шляхом реалізації таких етапів, як:

- формування інформаційної бази для проведення аналізу
- ефективності використання прибутку підприємства;
- ретроспективний аналіз використання прибутку;
- моніторинг та аналіз внутрішніх та зовнішніх чинників, які мають вплив на використання прибутку;
- визначення напрямів розподілу прибутку згідно зі стратегічними та тактичними цілями;

- розроблення системи управлінських рішень щодо забезпечення ефективного та повного розподілу прибутку;
- забезпечення повного контролю над виконанням рішень щодо розподілу та використання прибутку;
- проведення коригувань окремих управлінських рішень з урахуванням стратегічних пріоритетів підприємства.

Процес управління прибутком підприємства має відбуватися в певній послідовності і забезпечувати реалізацію головної мети та основних задач цього управління, а також бути невід'ємною частиною усієї системи управління прибутком підприємства (рис. 2).

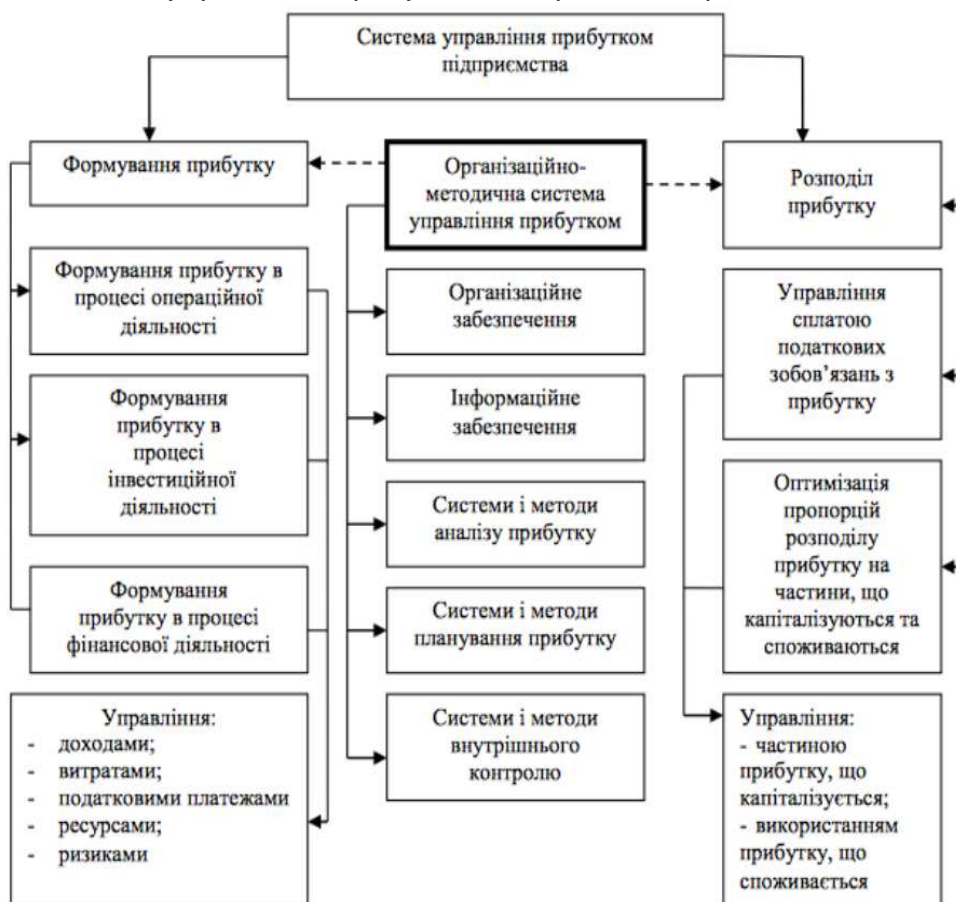

Рис. 2. Структурна схема управління прибутком підприємств
Примітка. Складено на основі [9]

Механізм управління прибутком підприємства складається з елементів, що регулюють процес розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з його формуванням, розподілом і використанням.

Бланк виділяє чотири складові механізму управління прибутком підприємства:

- державне нормативно-правове регулювання питань формування і розподілу прибутку підприємства;
- внутрішній механізм регулювання окремих аспектів формування, розподілу і використання прибутку;
- система конкретних методів і прийомів здійснення управління прибутком;
- ринковий механізм регулювання формування та використання прибутку підприємства.

Зокрема, В.В. Худа: «Управління прибутком являє собою цілеспрямований, систематичний процес підготовки, оцінки, відбору та реалізації альтернативних управлінських рішень з усіх питань його формування, розподілу та використання на конкретному підприємстві» [10, С. 12].

Аналіз теорії та практики економічного управління різними економічними об'єктами дозволив встановити необхідність застосування до управління прибутком таких наукових підходів: системного, комплексного, інтеграційного, маркетингового, функціонального, динамічного, відтворювального, процесного, нормативного, кількісного (математичного), адміністративного, поведінкового, ситуаційного (таблиця). Кожен із перерахованих підходів відображає чи характеризує один з аспектів управління прибутком підприємства чи їх сукупність.

Таблиця

Концептуальні підходи до управління прибутком підприємства

Підхід	Сутність підходу до управління прибутком підприємства
1	2
Системний підхід	Прибуток підприємства розглядається як сукупність взаємозалежних елементів, що має вихід (мету), вхід, зв'язок із зовнішнім середовищем, зворотний зв'язок
Комплексний підхід	Повинні враховуватися економічні, організаційні, соціальні, психологічні, а при необхідності й інші аспекти управління прибутком підприємства та їх взаємозв'язки
Інтеграційний підхід	Націлений на дослідження і посилення взаємозв'язків: а) між елементами прибутку; б) між стадіями формування і розподілу прибутку; в) між рівнями управління прибутком по вертикалі; г) між суб'єктами управління прибутком підприємства по горизонталі

продовження таблиці

1	2
Маркетинговий підхід	Передбачає орієнтацію інструментів управління прибутком підприємства на споживача. Пріоритети вибору критеріїв управління: підвищення якості об'єкта відповідно до потреб споживачів; економія ресурсів внаслідок підвищення якості торговельних послуг
Функціональний підхід	Процес управління прибутком розглядається як сукупність функцій, які необхідні. Після встановлення функцій створюються кілька альтернативних об'єктів для виконання цих функцій і обирається той з них, що вимагає мінімум сукупних витрат за один цикл формування і розподілу прибутку
Альтернативний підхід	Удосконалюється існуючий об'єкт (прибуток), що дає змогу докорінно поліпшити структуру об'єкта, напрямки формування і розподілу
Динамічний підхід	Прибуток розглядається в діалектичному розвитку, вивчаються причинно – наслідкові зв'язки його формування, проводиться ретроспективний аналіз за 5-10 і більше попередніх років та перспективний аналіз (прогноз)
Відтворювальний підхід	Орієнтований на постійне поновлення власного капіталу підприємства, причому переважно розширене відтворення цього ресурсу шляхом реінвестування прибутку
Процесний підхід	Розглядає функції управління прибутком як взаємозалежні. Процес управління прибутком є загальною сумою усіх функцій, серією не перервних взаємозалежних дій, спрямованих на управління прибутком підприємства
Кількісний підхід	Полягає в переході від якісних оцінок прибутку до кількісних за допомогою математичних, статистичних методів, експертних оцінок, системи балів та ін.

продовження таблиці

1	2
Адміністративний підхід	Полягає в регламентації функцій, прав, обов'язків, нормативів якості, витрат, нормативних актах (накази, розпорядження, вказівки, стандарти, інструкції, положення і т.п.) у процесі управління прибутком
Ситуаційний підхід	Концентрується на тому, що придатність різних методів управління прибутком підприємства визначається різною ситуацією, що складається під дією внутрішніх та зовнішніх чинників його функціонування

Примітка. Скрадено на основі даних [10]

Цілком очевидно, що прийняття правильних управлінських рішень можливе за умови, коли є розуміння процесів і явищ, стосовно яких приймається рішення. Кожен об'єкт, стосовно якого приймається рішення, потрібно розглядати, визначивши мету, способи та засоби її досягнення, і здійснювати дослідження систематизовано в певній послідовності.

Висновки. Прибуток виступає не лише стимулом господарської діяльності підприємств, а й основним джерелом розвитку їхньої діяльності. Для забезпечення надходження прибутку від усіх видів діяльності необхідно здійснювати управління прибутком. Таким чином, великої значущості набуває необхідність розробки рекомендацій по підвищенню ефективності управління ним.

Лише в разі вчасного реагування на негативні відхилення у роботі підприємства можливо отримати прибуток. Система управління прибутком має бути поєднана із загальною системою управління підприємством, адже прийняття рішень в будь-якій іншій сфері діяльності впливає на формування прибутку. Якщо підприємство сформує ефективну та раціональну систему управління, то воно зможе в повному обсязі використовувати свій виробничий потенціал та досягти найбільш високих результатів діяльності.

1. Бланк І. А. Управление прибылью. К. : «Ника-Центр», 2002 р. С. 544.
2. Ивашковский С. Н. Микроэкономика : учебник. М., 1998. 484 с.
3. Череп А. В. Економічний аналіз : навчальний посібник. К. : Кондор, 2005. 160 с.
4. Чернелевський Л. М., Овдій О. В. Бухгалтерський облік : курс (конспект) лекцій для студентів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» денної та заочної форм навчання. К. : НУХТ, 2006. 61 с.
5. Скирпан О. П., Палюх М. С. Фінансо-

вий облік : навчальний посібник. Тернопіль : ТНЕУ, 2008. 407 с. **6.** Огійчук М. Ф. Суть прибутку та підходи до методики його визначення. *Економіка АПК*. 2009. № 6. С. 31–45. **7.** Мелень О. В., Холондач Ю. Ю. Актуальні питання прибутковості підприємства та шляхи її збільшення. *Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»*. Темат. вип. *Технічний прогрес і ефективність виробництва*. 2015. № 25(1134). С. 123–126. **8.** Мазараки А. А., Ушакова Н. М. Економіка торговельного підприємства. К. : Хрещатик, 2009. **9.** Пігуль Н. Г. Управління прибутком підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2010. № 28. С. 125–132. **10.** Худа В. В. Управління прибутком підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. К. : Вид-во "Лібра", 2007. 22 с.

REFERENCES:

1. Blank I. A. Upravlenie prybyliu. K. : «Nika-Tsentr», 2002 r. S. 544.
2. Ivashkovskii S. N. Mikroekonomika : uchebnik. M., 1998. 484 s. **3.** Cherep A. V. Ekonomichnyi analiz : navchalnyi posibnyk. K. : Kondor, 2005. 160 s. **4.** Cherenlevskiy L. M., Ovdii O. V. Bukhhalterskyi oblik : kurs (konspekt) lektsii dlia studentiv spetsialnosti 7.050106 «Oblik i audyt» dennoi ta zaochnoi form navchannia. K. : NUKhT, 2006. 61 s. **5.** Skyrpan O. P., Paliukh M. S. Finansovyi oblik : navchalnyi posibnyk. Ternopil : TNEU, 2008. 407 s. **6.** Ohiichuk M. F. Sut prybutku ta pidkhody do metodyky yoho vyznachennia. *Ekonomika APK*. 2009. № 6. S. 31–45. **7.** Melen O. V., Kholondach Yu. Yu. Aktualni pytannia prybutkovosti pidpryiemstva ta shliakhy yii zbilshennia. *Visnyk Nats. tekhn. un tu «KhPI»*. Temat. vyp. *Tekhnichniy prohres i efektyvnist vyrobnytstva*. 2015. № 25(1134). S. 123–126. **8.** Mazaraki A. A., Ushakova N. M. Ekonomika torhovelnoho pidpryiemstva. K. : Khreshchatyk, 2009. **9.** Pihul N. H. Upravlinnia prybutkom pidpryiemstva. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy*. 2010. № 28. S. 125–132. **10.** Khuda V. V. Upravlinnia prybutkom pidpryiemstv : avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.04. K. : Vyd-vo "Libra", 2007. 22 s.

Рецензент: к.е.н., доцент Мельник Л. В. (НУВГП)

Kondratska N. M., Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor, Horbatiuk A. L., Senior Student (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

PROFIT MANAGEMENT AT THE ENTERPRISE

In the article it is stressed that profit is the main source of enterprises' own financial resources, as well as a means to ensure expanded reproduction. It serves as an indicator of the efficiency for both the production processes of individual enterprises and the

economy as a whole. All this determines the urgency of issues related to improving the efficiency of the enterprise's profit management. The authors analyze different approaches of the interpretation of the definition of term "profit". The most accurate definition is one, according to which profit is the amount at which the income exceeds the costs associated with them. In addition, profitability serves as a qualitative indicator, a measure of the effectiveness of the business entity. The main functions of profit were determined as distributive, valuing and stimulating.

Profit management is defined as the process of developing and making managerial decisions on all major aspects of its formation, distribution and use. The purpose of profit management was to determine the ways of its most effective formation and optimal distribution, aimed at ensuring the development of the enterprise and its market value growth. Accordingly, the main tasks of managing profits were formed. Moreover, the authors have structured the process of managing the company's profit taking into consideration the stages of its formation and distribution

Also, the article analyzed the main components of the mechanism of managing the profit of the enterprise. At the end, a comparative analysis of the conceptual approaches to the enterprise's profit management were conducted.

Keywords: enterprise, profit, profitability, profit management, profit management mechanism.

Кондрацкая Н. М., к.э.н., доцент, Горбатюк А. Л., студентка
(Национальный университет водного хозяйства и
природопользования, г. Ровно)

УПРАВЛЕНИЯ ПРИБЫЛЬЮ НА ПРЕДПРИЯТИИ

В статье раскрыта сущность прибыли предприятия. Определены система и направления управления прибылью предприятия. Выделены четыре составляющие механизма управления прибылью. Рассмотрены подходы к управлению прибылью предприятия.

Ключевые слова: предприятие, прибыль, управление прибылью, механизм управления прибылью.
